

Esitys: Lapin Ely-keskukselle Kemijokisuun, Kemijoen kalastuksen järjestämiseksi

Alue: Terminaali-alue – Isohaaran silta

Kansallisen kalatiestrategian tavoitteet:

Kansallisen kalatiestrategian lähtökohtana on vahvistaa uhanalaisia ja vaarantuneita vaelluskalakantoja. Vaelluskalakannat eivät pitkällä aikavälillä säily elinvoimaisina ilman luontaista lisääntymiskiertoa. Resurssien ohjaaminen kalakantojen luonnonlisääntymistä edistäviin toimenpiteisiin edistää luonnon ja vaelluskalakantojemme monimuotoisuuden säilyttämistä. Kalatiestrategia valmisteltiin laajapohjaisen kehittämissuunnitelman toimesta maa- ja metsätalousministeriön johdolla ja hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätökseksi 8.3.2012. Strategian tarkoitus on ohjata kalateiden rakentamista vesienhoidon kolmella ensimmäisellä suunnitelmakaudella 2020-luvun lopulle saakka.

Strategian tavoitteet

Kalatiestrategian tärkeimpänä tavoitteena on uhanalaisten ja vaarantuneiden vaelluskalakantojemme elinvoimaisuuden vahvistaminen. Lisäksi strategian tavoitteena on saada kalateiden rakentamiseen johdonmukainen, kustannustehokas ja osallistava lähestymistapa sekä lisätä viranomaistoiminnan vaikuttavuutta ja läpinäkyvyyttä. Strategialla halutaan myös selkiyttää kalateiden tarpeen arviointiin ja kohteiden valintaan liittyviä kysymyksiä, tukea ja parantaa yhteistoimintaa hankkeiden edistämiseksi sekä edistää vaelluskalojen elvyttämiseen liittyviä muita tukitoimenpiteitä osana kalatieratkaisuja

Varmistetaan emokalojen määrä kalastuksen säätelyllä. Vaelluskalojen kestävä kalastuksen ja hoidon varmistaminen sekä kalojen kulun turvaaminen edellyttää monilta osin nykyistä tehokkaampia kalastussäätelytoimenpiteitä. Elvytettävässä jokivesistössä ja vaelluskalakannan syönnösalueella toteutettavilla kalastuksen säätelytoimenpiteillä tulisi edesauttaa riittävän kalamäärän pääsyä kalateihin ja edelleen niiden lisääntymisalueille. Keskeisiä säätelytoimenpiteitä ovat rauhoitusalueet ja -ajat, pyydystekninen säätely, sallittujen tai kiellettyjen pyyntimenetelmien määrittely sekä pyyntikiintiöt. Ennen kalatiehankkeiden toteuttamista tulee laatia elvytyshanketta tukevat suunnitelmat kalastuksen järjestämiseksi vaelluskalakannan elinkierron kaikissa vaiheissa.

Maa- ja metsätalousministeriö

Kemijoen Isohaaran alapuolella on siian kalastus sallittua vuosittain 15.9.–30.11. välisellä ajalla Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen päätöksellä (Dnro 407/5713-2017) vuoden 2019 loppuun asti. Pyyntin tarkoituksena on ollut hyödyntää Kemijoen suulle velvoitteena istutettua vaellussiikaa ja hankkia mätiä ja maitia Luonnonvarakeskukselle mädinhaudontaa sekä Kemijoen velvoiteistutuksia ym. varten.

Vuonna 2020 on siian verkkokalastus sallittua 1.10 – 31.10. 2021 asti (LAPELY 280/5713-2020). Käytännössä kyseisellä pyyntiajan lyhentämisellä ei juurikaan ole merkitystä lohen ja taimenen

sivusaalismääriin, koska ko. kalalajit poistuvat alueelta vasta kutuajan jälkeen. (15.10 jälkeen, riippuen veden lämpötilasta)

Alueella on samaan aikaan aiemmin myös kumottu lohikalojen syysrauhoidus. Siten siian kalastuksen ohessa sivusaaliina tulleet lohikalat on saanut ottaa saaliiksi. Siian pyynti on tapahtunut pääasiassa verkoilla. Vaikka muut lohikalat vapautettaisiin verkoista, on niiden selviytyvyys heikentynyt merkittävästi. Näkemyksemme mukaan uutta poikkeuslupaa siian pyyntiin ei tule myöntää, eikä lohikalojen syysrauhoidusta tule kumota. Lisäksi siian kalastuksen tulee tapahtua pääasiassa kaupallisten kalastajien toimesta esimerkiksi luvitetulla ja kontrolloidulla rysäpyynnillä ja muun kalastuksen ainoastaan haavilla (lippoamalla). Lisäksi kalatalousviranomaisen tulee huomioida päätöksissään lohien ja taimenien siirtomahdollisuus sekä rasvaevällisten lohien siirtojen kustannuksia vähentävä vaikutus.

Lapin ELY-keskus on aiemmalla päätöksellä (Dnro 250/5713-2016) sekä (LAPELY 118/5713-2020) kumonnut kalastusasetuksen 1 §:n mukaisen taimenen ja lohen syysrauhoiduksen Kemijoen Isohaaran alapuolisella alueella vuosiksi 2016–2021. Päätöksiä on perusteltu muun muassa terminaali-alueelle istutettavien kalojen hyödyntämisellä. Syysrauhoiduksen kumoaminen ja verkkokalastuksen salliminen lohikalojen nousuaikaan vaikuttaa merkittävästi nousukaloihin, niiden selviytyvyyteen tai nousuhalukkuuteen. Lisäksi Isohaaran alapuolisella alueella on aika ajoin myös Tornionjoen kantaa olevia merivaelteisia taimenia ja lohia sekä lisääntyvinä määrinä Kemijoen rasvaevällistä lohta ja taimenta. Vaikka verkkoon joutuneet rasvaevälliset lohikalat vapautettaisiin, on niiden selviytyminen verkosta vapauttamisen jälkeen merkittävästi alhaisempi. Kutua edeltävä stressi, kuten verkkoon joutuminen ja siitä vapauttaminen, voi myös merkittävästi vaikuttaa poikasten laatuun ja niiden selviytyvyyteen. Isohaaran kalatien seurantatulosten perusteella lohikalaja nousee kalatiestä kesäkuun alusta aina lokakuun alkuun asti. Vaikka poikkeusluvan ei ole katsottu aiheuttavan haittaa vaelluskalakannoille, eikä kalastuksen vaarantavan kalastuslain tavoitteita, vaikuttaa se silti merkittävästi hidastaen vaelluskalakantojen elpymistä. Olosuhteiden muutosten vuoksi on tähdättävä toimiin, jotka tukevat Kemijoen ja Torniojoen vaelluskalojen luonnollisesti lisääntyviä kantoja. Syysrauhoiduksen kumoamiseen ei tule myöntää jatkossa poikkeuslupia.

Vuonna 2018 Taivalkosken alapuoliselle vesialueelle suunnatussa kalastustiedustelussa viljeltyjen lohien osuus muodostui 18 % ja 81 % lohista oli rasvaevällisiä yksilöitä. Rasvaevällisten lohien on arveltu olevan mahdollisesti aiempina vuosina Kemijoen voimalaitosten välisille vesialueille, Ounasjokeen tai näiden sivujokiin siirrettyjen lohien jälkeläisiä. Kalojen ylisiirtoa tulee edelleen jatkaa siirtämällä kaloja Isohaaran kalateiltä Ounasjoen ja Ylä-Kemin pääuomiin ja niiden sivujokien poikastuotantoalueille. Lisäksi ylisiirtoja tulee kohdistaa alisen Kemijoen ja itäisen Kemijoen pääuoman vesialueille ja niiden sivujokien poikastuotantoalueille. Sivujokien poikastuotantopotentiaali tulee hyödyntää ekologisenä kompensationsaationa patoamisen vaikutuksille.

Ounasjoki ja Ylinen Kemijoki ovat tällä hetkellä yksi tärkeimmistä Itämeren alueen käyttämättömistä vaelluskalojen poikastuotantoalueista.

Vaikka patoamisen seurauksena ei voimaloiden alapuolisilla vesialueilla ole tällä hetkellä merkittäviä lisääntymisalueita, voi lohikalojen lisääntymistä silti jossain määrin tapahtua, ja poikasia lähteä syönnösvaellukselle. Esimerkiksi Jyväskylässä Vaajakosken voimalan ylä- ja alapuolella on lohikalojen

havaittu kutevan jopa lähes viiden metrin syvyydessä. Kalojen ylisiirtojen yhteydessä tulee toteuttaa telemetriaseurantaa, jonka tavoitteena on selvittää rasvaevällisten kalojen hakeutumista leimautumisalueilleen.

ELY-keskus on kalastuslain 47 §:n nojalla sallinut (LAPELY 378/5713-2016) ja vuonna 2021 tehdyn päätöksen mukaisesti 8LAPEL/14113/2021) verkkokalastuksen Kemijoen ja Kitisen pääuoman vesialueilla poiketen kalastusasetuksen 12 §:ssä määrätystä verkkokalastuskiellosta. Edellä mainitulla alueella on lukuisia sivupuroja ja -jokia, joissa elää geneettisesti alkuperäisiä sekä paikallisia että pääuomaan syönnöstämään vaeltavia taimenia. Verkkokalastuksen salliminen ja taimenen alamitan laskeminen voivat aiheuttaa merkittävää vahinkoa erityisesti harvalukuisille taimenkannoille. Verkko ei valikoi saalista rasvaevän perusteella. Tällä perusteella nykyisillä määräyksillä toteutettua verkkokalastamisen sallimaa poikkeusta ei tule jatkaa.

Lisäksi Isohaaran ja Seitakorvan välisellä vesialueella on rasvaevällisen taimenen alamitta laskettu samaisella päätöksellä 50 cm:iin, Kemijoen ja Kitisen pääuomasta Valajaskosken voimalaitoksen ja Porttipahdan voimalaitoksen välisiltä vesialueilta on poistettu taimenen syysrauhitus sekä rasvaeväleikatun taimenen alamitta on laskettu 40 cm:iin Kitisen ja Kokkosnivan sekä Porttipahdan padon välisellä vesialueella. Taimenen alamitan laskemista on perusteltu muun muassa hitaalla kasvulla. Samaan aikaan on pyritty kasvattamaan istutettavien kalojen kokoa. Päätökset ja toiminta ovat ristiriidassa sekä istutusten hyöty kyseenalaista. Rasvaevällisen taimenen alamitan laskeminen ja syysrauhituksen kumoaminen ei ole myöskään kalastuslain ensimmäisen pykälän mukaisia toimenpiteitä. Poikkeuksista tulee luopua.

Syysrauhitusten kumoaminen sekä alennetut alamitat eivät edistä Kemijoen vesistön lohikalakantojen elpymistä, eikä poikkeuslupia tule jatkaa nykyisten lupien umpeuduttua. Hakija on perustellut syysrauhituksen kumoamista sillä, että ”taimenen luontainen lisääntyminen verrattuna istutuksiin on katsottu vähäiseksi”. Jos taimenen luontaista lisääntymistä alueella vain vähäisissä määrin tapahtuu, tulisi kalastuksen säätelyä löyhentämisen sijaan päinvastoin kiristää, jotta mahdollisia alkuperäisiä kantoja voitaisiin suojella ja niiden tilaa edistää.

- Lohijokitiimi ry esittää yhdessä esityksen allekirjoittajien kanssa, että Kemijoen vesistöalueelle (Isohaaran alapuolelta joen latvoille) ei tule jatkossa enää myöntää poikkeuslupia syysrauhituksen kumoamiseen tai lakisääteistä alamittoja pienempiin alamittoihin.
- Lohijokitiimi ry esittää, että nykyisen poikkeusluvan umpeuduttua siikaa saisivat pyytää mädinhankintaa varten vain kaupalliset kalastajat käyttäen pyydyksiä, joista mahdollinen sivusaalis on vapautettavissa elävänä. Lisäksi yksityishenkilöiden harjoittamassa siianpyynnissä saa käyttää ainoastaan haavia (lippoaminen).
- Lohijokitiimi ry esittää, että Lohikalajien ylisiirtoja tulee jatkaa pääuomiin ja sivujokiin edellä kuvatulla tavalla.
- Lohijokitiimi ry esittää, että Kemijoella käynnistetään (villien ja viljeltyjen) taimenten ja lohien telemetriatutkimus. Hankkeessa pyydetään kaloja esimerkiksi Isohaaran kalateistä, kalat merkitään radiolähettimillä. Valtaosa rasvaevällisistä ja -evättömistä kaloista siirretään Rovaniemen kaupungin yläpuolisille Ounasjoelle ja osa Yliselle Kemijoelle. Tutkimuksella pyritään hankkimaan tietoa rasvaevällisten lohien omaehtoisesta hakeutumisesta kalojen potentiaalisille lisääntymis- / leimautumisalueille. Kyseinen tieto on hyödynnettävissä, mikäli kalojen todetaan hakeutuvan joen latvaosuuksille sijoitettaville poikastuotantoalueille. Ko. käyttäytymisen ansiosta olisi myös mahdollista hankkia jopa 50% säästö ylisiirtoihin.

- Lisäksi esitämme, että Lapin Ely-keskus kieltää lohien ja taimenen verkkokalastuksen merialueen raja – Isohaaran voimalaitos väliseltä jokiosuudelta sekä käynnistää muuttuneiden olosuhteiden vuoksi Kemijokisuun terminaalikalastuksen purun sillä aikataululla, että toimenpide on toteutettu vuoteen 2027 mennessä (joka on EU:n vesipuitedirektiivin ympäristötavoitteiden toteutumisen takaraja).

Edellä esitetyt toimenpiteet ovat linjassa Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle Kemijoen vesivoimaloiden kalatalousvelvoitteiden päivittämiseksi jättämän muutoshakemuksen sekä mm. Kalatiestrategian sisällön kanssa.

Kalatalousviranomaisen tulee huomioida toiminnassaan myös EU:n vesipuitedirektiivin määräykset ja toteuttaa niitä myös käytännössä. Myös kansallisen lohi- ja meritaimenstrategian sekä kalatiestrategian tavoitteet tulee huomioida. Kemijokeen tulee määritellä ekologinen ympäristövirtaama. Myös patoamisen vaikutuksia tulisi vähentää pääuomiin ja sivujokiin kohdistetuilla kunnostuksilla, ennallistamisilla. Näiden tuotantoalueiden luontainen lisääntyminen tulee käynnistää mm. siirtämällä alueille Isohaaran kalateiltä emokaloja. Kemijokeen tulisi avata ekologisen jatkumon takaava vaellusyhteys meren syönnösalueilta latvavesien kutualueille. Ylisiirtoja tulee edelleen jatkaa aiemmin kuvatuilla tavoilla ja niiden määriä tulee lisätä. Näiden lisäksi tulee toteuttaa latvavesille ja Ounasjoen ja Ylä-Kemin pääuomiin kohdennettuja pienpoikasistutuksia ja tulosten parantamiseksi mädillä toteutettuja istutuksia tulee edelleen kehittää.

15.6.2021 Keminmaassa

Lohijokitiimi ry:

Jyrki Kehus
Puheen joht.

Jukka Viitala
Toiminnanohjaaja

Luonnonsuojeluliitto Lapin piiri

Sari Hänninen
Puheen joht.

Mika Flöjt
Toiminnanohjaaja

Villi Lohi ry

Mika Suutari-Jääskö
Puheen joht.